

7 Thomas Donommi

VITI i IV — SHKURT 1932 — Nr. 2

NORMALISTI

Jo në dijën, por në
vullnetin e fortë
qëndron vlera
e njeriut.

HERBART.

Drejtmi:
E përkohëshmeja „NORMALISTI,
Shkolla Normale
Elban.

Shtypshkronja „SAIDE„ Elbasan
932

M b r e n d i j a

Auktoriteti i mësonjësit	Faqe 1
Fëmija, shtëpia dhe shkolla	" 2
Edukata fizike në programin e shkollës	" 6
Provë mësimi — Trusnia ajrore	" 8
Provë mësimi — Ushtarët, gjindarmët e paraushtarakët	" 11
Novelë — Giaku i maleve	" 14
Vjerrshë — Atdhemohonjësi	" 19
Vjerrsha për Shkolla	" 19
Hartime nxënësish — Qdo gjë me masë	" 20
Goidhanë — Sulltani dërgon në Dibër Hajredin Pashën	" 22
Për t'u-çlodhun	
Lajme të Shkollës	
Posta e jonë	

E përkohëshnja "NORMALISTI," DEL NJHERË NË MUEJ.

E botojnë nxënësit e Normales.

Editor:	H. Ballshi	'32	ndihmës	S. Alliu	'33.
Sekretar:	I. Shishmani	'32.	" "	Q. Guranjaku	'33.
Arkëtar:	Y. Berisha	'32.	" "	K. Jovani	'34.

Pajtimi: për gjasë numra 2 Fr. ari
Nji numër kuson 2 Lekë.

Ç' është autoriteti i mësonjësit? Nga rrjedh? Si duhet ushtruar?

Autoriteti i mësonjësit është një fuqi, me anë të së cilës ky i vihet mirërritjes së fëmijës, që familjet e dorëzojnë, mbassi u mungon koha ose zotësia për një punë të tillë; autoritet, i cili i është mveshur atij nga ana e shtetit dhe me anën e të cilit ai do të guvernojë e do të rregullojë një shkollë. Ky është një autoritet **ligjor**, i cili është i metë në vetvehte për t'ua arrihur qëllimevet, që kërkohen nga shkolla. Pra është nevojë edhe për një tjetër autoritet, që të jetë më i lartë nga ai **ligjor** dhe ky është **moral**, që mburon nga diturija e dashurija e mësonjësit. Të dy këta përbëjnë **autoritetin mësonjësor**, i cili është i nevojshëm për një mësonjës, që të kryejë misionin e tij të lartë.

Po nga rrjedh ky autoritet?

Nga familja, e cila i lë në dorë mësonjësit fëmijët e 'saj, në mënyrë që ky të kujdeset për edukatën e 'tyre e për t'i përgatitur këta për jetën, gjë të cilën nuk mund ta bëjë familja për shumë arsye. Autoriteti i mësonjësit rrjedh nga **nderimi**, që shkolla gëzon në një popull të qytetëruar edhe nga **diturija** e **dashurija** e mësonjësit. Ky duhet të ketë dituri profesionale për të njohur nxënësin, për të mundur të kupëtojë shkallën mendore të 'tyre e për ta përshtatur mësimin pas fuqisë kuptimore të 'tyre. Por nuk mjafton vetëm diturija, duhet edhe **zëmëra**, pse prindërit, me të lëshuarit e fëmijës në dorë të mësonjësit, i besojnë atij edhe disa detyra, që kanë ata kundrejt krijesave të 'tyre: **detyrën e rojës e të dashurisë për 'ta**.

Si duhet t'ushtrohet ky autoritet?

Mësonjësi, që të fitojë zëmërat e nxënësve të 'tij, duhet t'ulet e të bëhet edhe ai si ata duke mos u dëftyer kryelartë e i rreptë, pse kryelartësia u egëron zëmërat, e rreptësia e 'tij kthehet në despotizmë dhe i bën këta ta urrejnë shkollën e mësonjësit. Këtu duhet theksuar se butësia e mësonjësit duhet të jetë mezatare; pse, në qoftë se teprohet, atëherë autoriteti i 'tij dobësohet dhe sjell çrregullim. Duhet të respektohet disiplina shkollore, e cila, në qoftë se është e bazuar në dashuri e liri, dotë jetë

përfundimtare. Mirpo, për të disiplinuar, duhet karakter i fortë. Mësonjësi duhet të jetë shëmbëllë e të prurit; në të gjitha punët e 'tij të çfaqet rregulli, drejtësija, mëndja e mafur e ta mbajë lart dinjitetin e 'tj, jo vetëm si mësonjës, por edhe si njeri i shoqërisë.

Për shpërblimet e ndëshkimit duhet të dëftohet i kursyer e i drejtë, në qoftë se do të zgjojë në zëmëren e nxënësve ndjenja të mira e të virtytshëme. Në të dhënë të shpërblimeveve e të ndëshkimeveve duhet të qëndrojë larg pasioneve.

Mësonjësi duhet ta ushtrojë autoritetin e 'tij me një butësi të arsyeshme; ai duhet t'i trajtojë mirë nxënësit, duhet t'i dojë e të dijë t'u përshtatet mendimeve të 'tyre të vogla.

Nukë mund të thuhet se sa përfundimtare janë mënyrat e trajtimit të mirë! Fëmijët, kur shohin se trajtohen drejtë e mirë prej mësonjësit të 'tyre, vullnetarisht do t'i shtrohen qeverimit të 'tij e do t'i binden me sy mbyllur, edhe në këtë mënyrë do të forcohet autoriteti i 'tij. —

V. Nasto '30.

Fëmija, shtëpia dhe shkolla

Për këtë themë munt të flasim shumë gjatë, mbasi përmbleth faktorët më me rëndësi të pedagogjisë; por ne këtu do të flasim shkurt mbi disa të meta të fëmijveve t'onë dhe si munt të zhduken këto prej shtëpisë e prej shkollës.

Mësonjësi, që t'i rrisij mirë nxënësit e 'tij, duhet t'i njohij mirë ata, d. m. th. të dijë ç'është fëmija, si mendon e si jeton. Por edhe prindërit duhet t'i njohin e t'i dijnë mirë të metat e fëmijveve të 'tyre, që t'i përmirësojnë e t'i rrisin mirë ata.

Fëmija, kur lint, i ka zotësit e 'tij krejt asnjënjëse, dhe këto zotësi, munt të bëhen të mira ose të liga, si pas edukatës që do t'i japim. Këtej kuptojmë se fëmija e jonë, kur lint, nuk ka të meta, por këto i ka fituar në jetën e 'tij, në shtëpi e në shoqëri. Këto të meta, që kanë fituar fëmijët t'onë këshu, janë mendore, morale dhe trupore.

1) Disa të meta mendore: U mungojnë shumë kuptime gjërash, p. sh. mal, përrua, luginë, kodër etj.; qarku i parafytyrimeveve të 'tyre është shumë i ngushtë; s'kanë asnjë intuitë të këthjellët mbi gjërat që i rrethojnë, p. sh. për kopshtin, për

sendet e shtëpisë etj; nuk dijnë të vrejnë e të shijojnë gjërat e bukura; çdo gjykim është i errët në mendjen e fëmijvet t'onë, e prandaj nukë munt të flasin edhe drejtë. Të gjitha këto të meta e të tjera si këto i kanë fituar, nga shkaku se prindërit e 'tyre nukë kanë treguar as më të voglin kujdes, që t'i përmirësojnë.

2) Të metat morale: Sikurse e dijmë, fëmijt janë imitonjës, pra çdo fjalë e ndyrë e sjellje e ligë nga ana e më të mëdhënjëvet vepron likësht edhe tek ata. Përgjithësisht edukata e jonë familjare ka disa të meta, të cilat i përvehtësojnë edhe fëmijët me anën e imitimit. Por edhe në prekje me shokë e me botën e përjashtëme fiton fëmija gjithnjë shprehi të papastra moralisht. Gjithëfarë fjalësh të ndyra dëgjohen prej fëmijvet t'onë; nukë dijnë të nderojnë më të mëdhenjt, nuk dijnë si të sillen shoq me shoq; zihen e rrihen gjithënjë, kur lozin gjithëfarë lojash; bërtasin e sillen si çapkena, etj. Kuptohet pra lehtas se mbi çfarë bazash do të themelohet karakteri i ardhëshëm i të tillë fëmijve.

3) Të metat trupore: Këto janë të shumta tek fëmijët t'onë, mbassi edhe gjëndja familjare e jona është shumë e keqe në çdo pikëpamje; edhe nga shkaku se nëna shqiptare, e cila do të kujdeset gjithnjë për fëmijën, nuk e ka zotësinë e ngenë e duhur, që t'i rrisij mirë fëmijët e vet. Po të vrejme përgjithësisht fëmijët e vëndit t'onë, do të shohim se janë të rrallë ata, që s'kanë asnjë të metë trupore. Shumë herë shohim fëmij të shurdhër, memec, me duar e këmbë të shtrëmbura, me sy të shtëngër, me gjishtër të këthyer, me hundë të shtypur e me gjithëfarë të metash të tjera.

Për të zhdukur këto të meta e për t'i rritur mirë fëmijët, duhet të përkujdesen për këtë punë më parë familja e mbasandaj shkolla.

Prindërit, për t'i zhvilluar mëndësisht fëmijt, duhet të kujdesen që t'u rrëfejnë atyre çdo gjë duke u kallzuar edhe emërin e 'saj; duhet t'u japin një thesar të math parafytyrimesh; t'u përgjigjen pyetjevet të 'tyre me gjithë qejf e t'u kallëzojnë, çdo gjë mbi çfarë i pyesin ata. Duhet t'i shëtisin në natyrë t'u kallzojnë bukuritë e kësaj e t'u japin një dijë të plotë mbi çdo gjë të natyrës; duhet t'i udhëheqin, që ta vrejnë çdo gjë me kujdes, kështu që të fitojnë intuita të kthjellta.

Me një fjalë prindërit duhet të kujdesen që t'ua bëjnë të njohur çdo gjë të vëndit, ku rrojnë ata. Më në fund duhet edhe t'u ndihim në punët e tyre të vogla e t'u japin zëmër për të mbaruarit e këtyre punëve.

Për t'i rritur mirë mora isht, duhet të kujdesen gjithë njerëzit e familjes, që përpara fëmijvet të japin shembëlla të mira; të ruhen nga fjalët e vrashta e të ndyra e t'i rreshten çdo keqsjelljeje. Prindërit duhet të mos gënjejnë në sy të tyre; të tregohen të duruarë, të përpiktë e me vuilnet të fortë në punët e mendimet e tyre; duhet të kenë kujdes që të mos i lënë fëmijët të lozin me shokë të këqij, se atëhere do të bëhen edhe këta të tillë.

Le të përpiqen pra prindët që t'i ruajnë bijt e tyre nga çdo gjë e keqe e e pamoralshëme edhe le t'u japin gjithënjë siprehi e kupitme morale, pse me këtë mënyrë do t'i vihen themele të forta karakterit moral të tyre.

Për të metat trupore duhet të kujdeset më fort nëna. mbassi kejo merret më tepër me rritjen e fëmijës. Fëmija duhet të ruhet shumë në vogëli, pse trupi e shqisat e tij në këtë kohë janë t'afilla që munt të damtohen edhe prej gjësë më të vogël.

Nëna pra duhet të ketë kujdes të math që, kur e lësh e e zgjith fëmijën e saj nga djepi, t'i shkojë mirë duart, këmbët, gjishtërinjtë e gjithë trupin; duhet të mos mbajë dritë e gjëra të shkëlqyera afër fëmijës, se i prishin sytë; petkat e trupin e fëmijës t'ia pastrojë për herë; ushqimi duhet t'i jepet me rrogullë edhe në kohë të caktuarë; përpara një viti të mos i jepet t'jater ushqim, përveç qumështit të nënës.

Nukë munt të them se këto pakë porosi do të mjaftojnë për t'i rritur mirë fëmijët në familje; por për këtë punë duhet që prindërit të përpiqen gjithënjë e ta gjëjnë edhe vetë mënyrën se si t'i rrisin më mirë bijt e tyre, në qoftë se duan që të bëhen njerës të mençëm, të shëndoshë e me moral. Sot për sot prindët t'onë s' munt t'i kryejnë gjithë ato porosi e shumë të tjera si ato; prandaj i mbelet shkollës gjithë barra e përmirësimit dhe e mirërritjes së fëmijvet. Mësonjësi shqiptar, veç që duhet të plotësojë punën e shkollës duke u dhënë mësim e duke i formuar nxënësit, por duhet të plotësojë edhe punën, që duhesh të bënte familja. Fëmija e jonë, e pajisur me gjithë ato të meta,

që thamë, i dorzohet mësonjësit të shkretë, i cili s' di se nga t'ia mbajë,

Fëmijët t' onë çdo gjë, që mësojnë në shkollë prej mësonjësit, e harrojnë, porsa dalin nga shkolla, mbassi përjashta kësaj merren me gjëra fare të përkundërta nga ato që mësuari. Përveç këtyre mësonjësit t' onë i mungojnë edhe shumë gjëra, si librat e mjetet e tjera të shkollës, të cilat ia bëjnë të vështirë punën e tij; porse ky nuk duhet të dëshpërohet.

Për t' u kundërshtuar këtyre vështirësive, duhet gjithënjë të ketë durim të fortë, të punojë pa rreshtur dhe pa u mërzhitur për detyrën e tij. Mësonjësi shqiptar duhet të ketë si parim **punën**, pse vetëm me ndihmën e kësaj do të mundi t'ia mbërrinë shumë a pakë që limit të vet dhe detyrës së lartë, që i është ngarkuar. Më në fund mësonjësi duhet të jetë edhe **idealist**; duhet pra të punojë e të bëjë edhe diçka më tepër, se sa i kërkohet; duhet të mos e masi kurrë punën, që do të bëjë, me të hollat që merr, pse vetëm atëherë munt të ketë përfundime të mira. Nga gjithë ato mungesa, që thamë, para e mësonjësit t' onë është shumë e vështirë, pra edhe e pamundur që t' i japi shtetit pemën që dëshëron, gjër sa edukata familjare të mos ndërrojë drejtimin e të mos miqësohet me shkollën. Shkolla vetëm atëherë do të munt t' ia mbërrinë qëllimit të dëshëruar, kur edukata familjare do t' i ndihni edukatës shkollore edhe kur do të krijohet një lidhje e një marrëveshje miqësore ndërmjet dy vëndeve t' edukatës.

Marrveshtja në mes të shkollës e familjes është një nga qëllimet më me rëndësi të pedagogjisë së sotme. Shofim se sot në shumë vënde të përparuara, si në shtetet e Bashkuara t' Amerikës, në Gjermani etj., janë krijuar konferenca prindësh e mësonjësish, ku bisedojnë mbi punën se si t' i rrisin mirë fëmijët e tyre. Veç kësaj çdo prind shkon të pakën një herë në javë në shkollë edhe pyet mësonjësin se si vete djali a çupa e tij me mësimet. Mësonjësit mbasandaj nëpër shtetet e përparuara shkojnë dëndur e vizitojnë familjet e nxënësvet të tyre e kështu njohin gjëndjen familjare të çdo fëmije. Çdo prind pastaj, kur shpije fëmijën në shkollë, është i detyruar, që t' i tregojë mësonjësit edhe gjithë të metat e të mirat e fëmijës së tij. Më në fund edhe me letra merren vesh prindërit e mësonjësit për punën

e edukatës së fëmijvet.

Gjithë këto, që thamë, mjerisht neve na mungojnë, edhe sot për sot nukë munt t' i përmirsojmë të gjitha, mbassi jemi në fillim të punës; por duhet të përpiqemi që dalë nga dalë t' i vemë në vënt dhe për pakë kohë t' arrijmë në shkallën e shtetevet të tjerë.

I. Lejskaj '32.

Edukata Fizike, një mësim me randësi në programin e shkollës.

Një ndër lëndët e mësimin, që përmban programi shkolluer është edhe ai i edukatës fizike. Kjo si mësim shkathtësije nuk ka pasë kurdoherë po një shkallë zhvillimi; herë, herë mësohej me të tepërme e herë, herë po thue është lënë mbas dorë, si mbas nevojës së kohës e të vendit.

Po në kohën e sotshme, sikurse po e shofim, sidomos në vendet më të qytetnueme të botës, po zë ose më mirë ka zënë një vend me randësi në programin e shkollave të ndryshme. E të mos kujtojmë se gjithë kjo randësi i u-ka dhanë më të kotë. Asht e pamohueshme vlera e 'saj si një mjet mjaft i volitshëm për zhvillimin menduer, moral e fizik të njeriut. Sidomos për ne Shqiptarët edukata fizike do të meritonte më u-quejtë mësimi më me randësi, pse me anë të këtij mund të formojmë një djelmëni me ndjenja morale të nalta, me një vullnet e zotsi për t' i bënë ballë çdo rreziku e për të mprojtun të drejtën e ndërin e vet e t' Adheut.

Të gjithë shtetet e përparuem e kanë futë me themel nëpër shkolla dhe po nxjerrin nga ky mësim, i marrun si dëfrim prej nxënësve, përfundimet e nevojshme. Po edhe Shteti i ynë nuk po e lë më një anë këtë mësim; këtë e kallzon numri i orëve të caktueme për këtë qëllim.

Me qenë se erdha deri këtu, më duket me vend me përshkrue shkurt e shkurt tri dobit kryesore t' edukatës fizike, pse në këtë mënyrë do të kuptohet më mirë randësija e këtij mësimi.

A. Dobija mendore. — Ajo bënë që të jenë kurdoherë të gatshme verejtja e kujtesa edhe shkathtësija e forcon veprimet më të ngushta të mendjes. Përvoja e përditshme kallzon se njer-

zit e vonë nga mendja nuk munden me i bërë mirë lëvizjet gjimnastikore e se me anë të kësaj mund të fitohet një shkathtësi e zgjuartësi, në mos e mbarueme, së paku mjaft e përmirësueme.

B. Dobija morale.— Kjo është ajo më kryesorja, e në këtë pikëpamje stërvitja fizike është edhe fisnike, pse nga dobija morale e 'saj varet fati i njerzëvet dhe i kombëvet. Edukimi e përparimi varen nga vullneti i fortë i qytetarëvet të njëj shteti. E këtë virtyt mund ta fitojmë me anë të edukatës fizike. Për të bërë një ushtrim fizik, duhet vullnet për me i ushtruar atij ushtrimi, vullnet për me lëvizë shkathtësisht organin e vëmë në lëvizje, vullnet për me largue instinktet e frikën; vullnet më në fund për me i qëndruar lodhjes dhe dhimbjes. Djali i shtruem kësaj edukate, ndien nevojën e përpiknis, të rregullit e të respektit ndaj të parët e 'tij; i zhvillohet shpirti i kolektivitetit dhe i shoqëris edhe bënë fli interesat e veta për ato të shokëvet. E të gjitha këto i bënë jo për t'jetër gjë, por vetëm e vetëm, që ta shoh, edhe shokun si vehten e 'tij.

Të mirat morale të edukatës fizike janë të pafund, por mjaftojnë edhe këto të pakta për me na e mbushë mendjen se qëllimi i 'saj, sidomos në këtë pikëpamje (morale), është shumë i natë.

Më tepër se çdo komb t'jetër na Shqiptarët kemi nevojë për qytetarë me ndjenja të 'tilla, për qytetarë që të shkojnë përpara e shumë përpara, mbassi na e ndiejmë nevojën më të madhe për asin burrash, që ta kenë për asgjë interesin privat para atij të përgjithshëm. Vetëm me njerzë të 'tillë do të mund të fusim në gjinin e Nanës Shqipni edhe bijt e t'jerë të 'saj, vëllëzmit t'onë, që sot po vëjnë nën zgjedhën e huej, dhe do të kemi një Shqipni, ashtu si na e caktojnë kufijt natyrorë të gjuhës e të gjakut.

A ka pra më mjet të mirë për me ia mbërrijë këtë qëllimi kaqë të shejtë? Natyrisht mund t'i arrihet tue shkue edhe nëpër rrugë të tjera, por pa dyshim një ndër ato më të sigurtat është edukata fizike.

C. Dobija Fizike.— Asht e ditun pastaj vlera fizike e 'saj. Përparimi i shkencës higjenike dhe i të tjeravet ndihmëse të kësaj na e kallzon se sa i nevojshëm është punimi muskëluer në të çuemit n'organizmet të landëvet ushqimore nëpër udhë të të

tretunit e nëpër atë të të marrunit frymë e se sa e përmirson t' ushqyemit e përgjithshëm në pikëpamje trupore. Mos të harrojmë pastaj dobët shëndetsore e praktike të 'saj. Tue përmirsuem kushtet e përgjithshme të t' ushqyemit, tue i dhanë gjallni veprimevet organike, tue shtue qëndresën e organizmit e tue forcue musklet, djelmënia, e dhanë mbas këtyne ushtrimeve trupore, ia ka mbërrijtë qëllimit më të parë higjienik e praktik: **shëndetit të sigurtë dhe zotsis më të madhe në punë.**

Edukata fizike e bân njeriun praktik, pse i ep të gjitha ato cilsî, qi i duhen për në jetën profesionale. Ajo është një mjet përmirësimi i të gjithë personalitetit të njeriut; përmirson kushtet fizike të trupit, ngjall energji mendore e morale, forcon vullnetin, fut dëshirë për punë e shkathtëson mendjen.

Si mbas këtyneve pra edukata fizike është një mjet me shumë randësi për me ia mbërrijtë njëj ideali të përgjithshëm të përsosëmis njerzore e një mjet shumë i mirë për të pasë atë tip njeriu, të cilin e pret me padurim Atdheu i ynë.

Për gjithë këto të mira edukata fizike meriton ta zâjë me të vërtetë atë vend aqë me randësi në programin shkolluer edhe duhet të mësohet me kujdesin më të math.

Q. Shehu '30

Provë-mësimi

Dhanë në rendin e katërtë t' Ushtrimores.

Landa : Mësim jete (Ditunî Natyre)

Thema : Trusnia ajrore.

Hyrja a paragatitja. Këjo mund të bâhet në shumë mënyra si pas rasti; por, sa më e shkurtë dhe më e shpejtë të jetë në ndërgjegjën e nxânësve, aqë më e mirë është, e sidomos për këtë rend e për të tjerët edhe më të naltë, mbassi këtu është nevoja të paraqitet lëndë më tepër si nga sasia, si nga cilësia. Si hyrje në këtë mësim vlen edhe këjo: Bani-e shuplakë dorën e djathtë, ngrihni-e nalt edhe lëvisni-e shpejt e shpejt afër fytyrës (edhe më. bashkë me nx) Çka ndigjoni në faqe? .. Na atë s' po e prekim me dorë, e pse na duket sikur na lmon një gjâ e lehtë? Nx. : Ai është ajri, z. mësuës. Mës : Kush më thotë prej jush ç' është ajri? (N' orët e kalueme është folë për

ajrin dhe veçorit e 'tij). Nx: Ajri është një **trup fluror**.

Paraqitja. Mës.: Si thoni ju, ajri gjindet vetëm nëpër disa vende a po gjithkund? Nx.: Ajri gjindet gjithkund. Mës.: Me të vërtetë ai nuk ka vend të caktuem, por e rrethon dheun në të gjitha anët edhe, kudo që gjen një vend bosh, mësyn me një herë me e zënë. Ajrin nuk e shofim me sy, porse nga një herë ndër ditët e këthjellta prej ajrit qielli na duket i kaltërtë, pse ai është shtresa, shtresa shumë km. nëltrimbi ne.

Ju thotë se ajri është një trup; mirpo a peshon si gjithë trupat edhe ky? (Nx ndoshta nuk do të përgjigjen). Mës.: Ju nuk e ditkeni. Ndigjoni këtu pra, se do t'ua kallxoj unë: Edhe ajri peshon si gjithë trupat, porse ky është shumë i lehtë. **Një litër ajr peshon një gram e një çerek** (thohet prej dy, tre nxënësve veç e veç e mandej horas). Si thoni ju, mbassi peshoka ajri, a rondon mbi trupa a jo? Nx.... Mës.: Ndigjoni më-ni mue! Ajri i shtyp (i trus) gjithë trupat me një fuqi të madhe, që quhet **trusni ajrore**, (fjala **trusni ajrore** shkruhet në drasë të zezë, thohet prej disa nxënësve një nga një e mandej horas). Si ua merr mendja juve, vetëm prej së nalti poshtë i shtyp trupat ajri? Nx.... Mës.: Ajri i shtyp trupat në të gjitha anët me fuqi të njëjshme: **prej së nalti poshtë, prej së poshtmi nëltrim, përënësh** edhe **prej së mbrendëshmi jashtë** (më tepër ke njëzitet e shtazët, që kanë shumë ajr në trup). Këtu duhet të nxiten nxënësit, që të bëjnë këtë fjali: **Shtypja ajrore është gjithanëshme**. (Mbassi e thonë 3-4 nxënës veç e veç, thohet horas).

Tash bëhen provat për të gjitha drejtimet e trusnis ajrore tue ndjekë këtë rrugë: Ju rriini urtë, se do t'ju kallxoj tash një gjë të mirë! Nxiret poçi i ujit një vë e zieme dhe e qirueme, vihet këjo në grykën e poçit, që s'ë xen të hyjë mbrenda, e mbasandej pyeten nxënësit se kush prej 'tyne është i zoti ta fusi vën në poç pa e prishun. Çohet një nxënës, i cili përpiqet ta fusi me gishta, por ajo prishet. Mësuesi atëherë iu thotë nxënësve: Ju nuk mujtkeni me e shti vën në poç, por shiqo-më-ni mue, se do të bëj magji (si tue qeshë) e do ta fus pa e prishun fare. Merr mësuësi një vë t'jetrë, e ven në grykë të poçit e iu thotë nxënësve: Shikoni-e, a e zen? Nx.: Jo. Merrtet mbasandej pak pambuk, laget n'alkool, (në benzinë a në voj

guri), ndizet me shkrepse edhe lëshohet mbrenda në poç; lëshohet aty pak kohë, deri sa të bymehet ajri e të dali jasht (pyetën nx. se ç' bân ajri prej nxentësinës), e mbasandaj vëhet në grykë të poçit prap veja, e cila pak nga pak shtyhet prej ajrit të jashtëm, deri sa bien mbrenda me fuqi tue shkaktuem një krizëmë. Nxânësit do të çuditën nga këjo, e mësuesi do t'i pyesi tash se cili ishte shkaku qi hyni veja mbrenda. Lëhen të gjykojnë vetë, priten përgjigjet e 'tyne, e mbasandej mësuesi iu thotë se ajri, qi ishte mbrenda, doli jasht prej nxehtësinës, e ajri i jashtëm, me qenë se nuk gjente kundrështim prej të mbrendëshmit, e shtyni vën me fuqi, qi të hyjë mbrenda për me zënë vendin e zbratë (pa ajr).

Mbasandej pyeten nxânësit se kush prej 'tyne mundet me e nxjerë vën pa e prishun. Priten përgjigjet e 'tyne, e mësuesi mbassi iu thotë se mundet me e nxjerë vetë, merr e i fryn poçit me fuqi; dhe, me qenë se shtypja ajrore e mbrendëshme bāhet mē e madhe se e jashtëmja, nga shkaku se dendësohet ajri tue i frymë, veja atcherë me fuqi do të dali jasht (duhet të jetë këthvem poçi me grykë poshtë, në mënyrë qi veja t' afrohet ke gryka e 'tij). Bisedohet me nxânësit se ç' ishte shkaku qi doli veja.

Për t'ua mbushë mendjen nxânësve se trusnia ajrore vepron prej së poshtëmi nalt, bāhet prova e qelqes me ujë e me letre. Sa për shtypjen e përānëshme e të mbrendëshme t'ajrit marrim venduzat (kupa), qi venë të sēmundit, kur ftofen. Mës vën venduzën në shuplakën e dorës së vet edhe, kahdo qi ta luejë dorën (përānësh, nalt, poshtë), ajo nuk bjen, mbassi āsht puthisun me fuqi në mishin e dorës. Pyeten nx. sepse qindron ajo e ngjitme për dore dhe pse e thith mbrenda me fuqi mishin, e mbasandej flet mësuesi, ku āsht nevoja. Ngrihet një nx., qi ta provojë me dorën e vet, dhe u tregon shokëvet se ç' ndien në dorë. Mbasandej bisedohet me nx. se kush prej 'tyne ka vumë kupa, kur ka qenë sēmundë, dhe pse vëhen ato.

Përveç këtyne provavet āsht mirë të flitet edhe për prova të tjera praktike, qi nxânësve iu ka ranë e iu bjen me i pamë ose me i bāmë vetë në jetën e përditëshme, si p. sh. për të thithunit e ajrit të teneqes a të kapsolles së pushkës, të çelësit etj. (pse ngjiten në gjuhë këto?).

Për t' u-kuptuem shumë më mirë trusnia ajrore, do t' ishte mirë të bëhet edhe prova e Toricelit me ujë; por, me qenë se nuk mund të bëhen të gjitha këto mbrenda njëj ore mësimi, atëherë bëhet në një orë t'jetrë, kur do të mësohet **barometri**. (Ju thotë mësuesi nx se këso provash duhet të bëjnë edhe vetë në shtëpi).

Mës : Na thamë se një litër ajr peshon një gram e një çerek. Po ta marrim me mend një herë sa litra ajr kemi mbi krye dhe përlesh, kush e di sa kg bëjnë këto (afër 15000), që randojnë mbi trupin e njeriut! Pse s' na shtypin këto pesha kaqë të randa?! . . . U spjegohet mbaseandej se ajri, që kemi mbrenda në trup, shtyn të jashtëm, e kështu ruejmë drejtpeshimin; po përveç kësaj na jemi mësuem ç' prej të lemit të rrojme n' ajr porsì peshqit n' ujë. (Krahasohet trusnia e gjithanëshme me fuqinat e njënjishme të dy njerzëvet, që mundohen të rrezojnë njëni, t' jetrin, por nuk mundën).

Flitet mbaseandej për trusnin ajrore, që vjen tue u-vogluem sa më nalt të ngrihemi me aeroplan prej sypërf. së dheut; për njerzit, që marrin frymë me vështirësi atje e që iu del edhe gjak prej lëkure edhe më në fund vdesin.

Përmbledhja e fellimi. Ç' është ajri? Si e ka rrethuem ky dheun t'onë? A peshon ajri? Sa peshon një litër ajr? Ç' don me thanë trusni ajrore? Po shtypje? Ç' don me thanë trusni ajrore e gjithanëshme? Kush do të më thotë prej jush në çfarë anësh i shtyp trupat ajri? Ç' prova bëjmë për ta provuem këtë? Ku është shtypja ajrore më e vogël? Pse është më e vogël atje?

Shënim: Paraqitja e këtij mësimi fillon drejt për së drejti me provat, që u-përshkruen më sipër, dhe përkufizimet e përshkrume këtu përpara provavet do të përdoren si përmbledhje e lëndës së mësueme mbase ando provë të bëme. Bashkë me këtë bëhen edhe përsëritje mbi ajrin e veçorit e tij, që janë mësuem më përpara

Y. Berisha '32.

Provë-mësimi

Dhanun në rendin e dytë t' Ushtrimores.

Thema : ushtarët, gjindarmët e paraushtarakët.

Në këtë mësim paraqitja u-ba tue e lidhun gjat e re me një paraqytirim, që e kanë ltuem fëmijët rrugës. Mës : Më tregoni

nji herë, kur shkoni ju nga rruga e burgut, çfarë shifni ke dera e 'tij? Nx.: Gjindarmët. Mës.: çfarë bëjnë ata aty? (Nx. . . .) Përse i rrejnë të burgosurit? (fajet, damet e dënimet e 'tyne). Si mund të bëjnë një fjalë të bukur pra për gjindarmët? çfarë bëjnë gjindarmët? (gjindarmët rrejnë qetësin).

Mës.: Kështu si gjindarmët kemi ne edhe disa njerëz t'jerë; i keni vumë re ju në fushë t'ushtrimit? (ushtarët) Pse u themi ne ushtarë këtyne? (se ushtarët bëjnë ushtrime). Ku e njihni ju një burr që ai është ushtar? (rrobja e 'tij); ku e njihni një burr që është ushtar e nuk është gjindarm? (flitet mbi roben e ushtarit e të gjindarmit e dallimin e këtyne). Këtu bëhet fjalë edhe për paraushtarakët, ushtrimet e rroben e 'tyne. Tani vjen me u-spjeguem fjala **uniformë**, e cila është ose mund të jetë për nxënësit një fjalë e re. Mës. u thotë : A keni vumë re ju se qysh janë veshun ushtarët? Nx. . . . Po ata janë veshun një soj, i kanë të gjithë **nji formë** robet e 'tyne; por si kjo fjala **nji formë** ne kemi edhe një fjalë t'jetër. . . . Nx. ndoshta nuk mund ta gjejnë, e mës. u thotë : Ne, kur duem të themi se ushtarët janë veshun një soj, themi edhe se ushtarët janë veshun **nji formë** ase **uniformë** (shqyptimi bëhet dy tri herë mirë, e përsërisin fjalën shumë nxënës, e mbasandaj thohet edhe horas). Kështu spjegohet se fjala **uniformë** don me thënë **nji soj**, e thohet edhe për gjindarmët e paraushtarakët se kanë **uniformën** e 'tyne; kemi edhe uniformë nxënësish, etj. Mandej flitet edhe për rroben e oficerave tue thënë se qysh është rrobja e këtyne, e tash vjen rasti me folun edhe për gradat e 'tyne e për punën, që bëjnë këta (dallohen oficerat e ushtrisë prej të gjindarmëris); duhet thënë edhe se **kush** është Mbreti i ynë, duhet ta duem këtë, etj.

Tani bëhet pyetja: Përse na duhen ushtarët? Nx. . . Mës.: Ushtarët mprojnë vendin nga armiqt. Kur duen ata të na i grabisin tokat, ne u qesim ushtarët përpara; çfarë bëjnë, thoni ju, ata atje? Nx. . . . Mës.: Po, ata zënë e lëtojnë; ata, që janë ushtarë më të zotë, më të fuqishëm, më trimë, fitojnë luftën Edhe ju, kur të bëni burra të mëdhej, do të bëni ushtarë trimë të fortë. Po më tregoni një herë sa vjeçë duhet të bëni ju, që të vini ushtarë? sa vjeçë je ti, Skënder? edhe sa vjetë duhen të bëhesh ushtarë? Ti, Sulë, sa vjeçë je? etj. Kështu pra ju të gjithë, kur të bëni 20 vjeçë, do t'u marrin ushtarë, do të vini

në kazermë e të shërbeni porsì ushtarë. Këtu flitet për kazermën, dhomat, zyrat, bānesat e kuajvet, fushën e ushtrimit, etj. Flitet edhe se ku banojnë gjindarmët (gjindarmët janë me rrogë, ushtarët janë pa rrogë.) Paraushtarakët banojnë nëpër shtëpijat e 'tyne, janë pa rrogë e bājnë ushtrime dy herë në javë, etj. Thohet se, ushtarë kemi m̄a shum se gjindarmë. Përveç nëpër qytetet ka ushtarë edhe nëpër kufijt (nxirret fjalija ushtarët ruejnë kufinin; por m̄a parë kjo fjalë duhet spjeguem mirë me shembuj: (më thuej kush është kufini i dhomës me sallonin? i oborrit me rrugën? etj.)

Mës. Ju i keni vumë re ushtarët; sikurse ne, qi bājnë m̄esim gjithë ditën, edhe ata nuk rrijnë kot. Nx Ata, porsa ngrihen në mëngjes, lajnë syt, hanë bukë e masandej marrin pushkën, venë çantën, tnikën, etj. dhe bāhen rrjesht. Përfillet tani se cilët rrijnë në krye të rrjeshtit (burizanët a trompetjerët), kur fillojnë me ecë, çfarë thotë oficeri (gatiu, para marrsh!), çfarë bājnë burizanët? (Pyeten edhe se kush din t'i bijë buris; ngrihet një qi t'imitojë zānin e 'saj. Mbasandej thohet se burijave u bihet, qi të shkojë hapi një soj). Mës.: Po; nga një herë, kur s'ka burija ase trompeta, çfarë bān oficeri qi të mos e prishin ushtarët hapin? (Nx) Mës. Edhe ne do t'ecim një herë si ushtarët. (Pyeten nxānēsit se cilën kambë qesin ushtarët herën e parë kur ecin; e mbasandej, tue filluem me dorën e majtë, e cila i përgjigjet kambës së majtë, fillojnë me i përplas duerët sipër bankave tue numruem një, dy; ngrihen edhe në kambë e numrojnë në vend ku janë. Thohet edhe hap dy, e mbasandej spjegohet se ç' don me thānë këjo.

Mës.: Nji kēshtu pra të gjithë ushtarët të radhuem tre nga tre venë në fushë t' ushtrimit; kur mbrijnë atje, oficeri u thotë **trumë ndal**, edhe ata ndalen; por mbasandej çfarë bājnë? (oficeri i bān ushtrime: majtas këthe-u djathtas këthe-u; i mēson si t' ecin, si të mbajnë pushkën, si t'i fusin fishekët; topçijt mēsojnë si t' i përdorin topat, etj. përmenden gjithë ushtrimet, qi bāhen në fushë t' ushtrimit).

Mës.: Edhe ne këtu një herë do te bājnë ushtrime si ushtarët; ata, qi kanë ndejtun m̄a urtë gjithë orës, do t'i qis të bāhen rrjesht si ushtarët. Mēsuesi ngren një grup nxānēsish përpara bankave, zgjeth prej 'tyne një kapiten, i cili i bān rrjesht, u ep komandë (është mirë me qenë të kenë edhe nga një shkop

si pushkë.) Mbassi mbaron këjo, ngrihet një grup t'jetër, kapidani i të cilëvevet i shpërdan veç e veç, e tue i qëjton ata qi janë ndejun si anmiq. fillon lufta. Mësuesi duhet të ketë këjdes qi të mos çrregullohen, e të mos tëprohen lojat.

Të folmet horas e shtesat e dyta mës. duhet t'i bajë vetë bashkë me nx. atje ku është nevoja.

M. Shehu "32.

Novelë.

Gjaku i maleve.

Gjithëmonë malet t'ona kanë mshefun në gjinin e t'yne njerëz të gjallë e të veshun me petkun e liris e të dashunis për vend. Gjithëmonë këta vende, këta ujna, këto bimë e ky ajr i pastër kanë ushqye zemra, qi veç kënaqsin kanë pasë mikeshë e s' e kanë njoftë frigën, e po nepër ta palla e ka pasë vendin e saj.

Mâ në jugë të Dibrës ndodhet mali i Dralit, i cili naltësohet dalë nga dalë. Asht një mal, qi me të vërtetë e çudit dhe e tmeron udhtarin, qi i kalon pranë : ka plotsisht pamjen e një vendi të gjënë të mbuluem me një cipë të blertë e fytyrë e një burri serioz. Në kalofsh nëpër t'ë, syu ka me të shikue druna pishe e ahu me trup të drejtë, të naltësuem për bukur e të veshun plot me gjethe; nën hije të t'yne ke me gjetun lule të bukura e bar të njomë, të cilët i përkëdhel me të lentë ai fllad, qi ndoshta aty ka burimin e tij. Gjithë vendi, asht nën hije e veç më të rrallë syu ka me të pamun ndonji rreze, e cila, tue hasë n'akullin e pangrimë, ep shkëlqimin e pasqyrës. Aty vesli ka me të ndiem atë melodi, qi mund të themi se zbut edhe zemrën e katilit; atje pra do të ndigjoish këngët e zogjve, kumbonët e dhenve e të dhijve, fyellin e bariut e të lefunit e qenve. qi s' e lënë të qetë vetmin e pyllit e pranë burimevet t'argjendta ke me gjetun tufa berrësh, ke me pamë sqepë e deshë me brina sa një pash e qenë me lesh të lëshuem deri në fund të këmbëvevet; kur të mbërrijsh aty, ka me të dalë para një burr i gjatë, simpalthik e buzëqeshun, qi, kur ta shofish, ke me ia drejtue syt qiellit e do të thuesh : " Zot falë, ku asht rritë gjithë ky ? ! . . . "

Në krahët e 't'ij ky mal mbështjell një luginë të ngushtë por mjaft të bukur, me faqe të pjerrme, nëpër mes të së cilës kalon një përruë i vogël e, tue u-ndodhur kështu, është mbrojtun prej errave të ftofta. Aty ndodhet një katund i vogël, Ternova, qi s' ka më se njëzet shtëpija të rrëshucme bukur në dy anët e prroit. Për rreth shifen pak ara të punueme, aty këtu ndonji dru peme, e më nalt për një herë vjen pylli. Vendasit e kanë gjetë rrojtjen me blegtori, e ajo është mjeshtrija e 'tyne.

Në këtë vend ishin rritë dy zemra, në të cilat punonte një gjak i kulluet e zhvillohesh një lule e pavdekëshme, dhe po këtu filladi i mëngjezit kishte dijtë me bashkue dy shpirtna të për-vëluem për njëni t' jetrin. këtu pra rrojshin Mehmeti e Hajrija, qi Krijuesi i natyrës i kishte dhurue për të kënaqë syune njeriut. Goca ishte prej njëj familjeje të pasun; kishte në shtëpi babën mjaft të motuem, nënë, e cila ishte anadollake, pse i ati, mbassi kishte ndejtë shumë kohë në Turqi, ish'e martue atj; kishte pastaj dhe një vëlla të vogël. Por i shkreti Mehmet jetonte me babën e vetëm, mjekra e të cilit po mirrte pak nga pak ngjyrën e borës, e trupi trajtën e harkut; në fytyrë të 't'ij shqujshe gjurmat e njëj njeriut të munduem e qi kurrë shpirti s' i kishte pamë ndonji të mirë.

Djali e goca ishin të njëj moshe. Qysh në vogli syt e 'tyne kishin rrokë fytyrën e njëni, t' jetrit, e diçka s' i lente kurrë të ndaheshin. S' u pëlqente të tallen me t' jetrë kënd, e veç pranë njëni t' jetrit shumalleshin ata shpirtna të njomë. Sa herë, posa çoheshin në mëngjes, rendëshin në shtëpi të shoqi, shoqit, ngjiteshin mbasandaj malit e rrekeshin gjithë ditën tue mbledhë lule shkurre më shkurre, i bājshin tufa, tufa, e veç muzgu i mbramjes i kthente në shtëpi me zemër të kënaqun. Kështu ditët kalojshin, e bashkë me trupthat e 'tyne, qi si dy lule po rriteshin pa prà, edhe zemrat çast mbas çasti po ia kallshin kthetrat njëna t' jetrës.

N'atë kohë kur këmba e austriakëve kishte shkelë në këta vendet, t' ona, e fryma e 'tyne kishte zënë të trazohej në këtë atmosferë, një grumbull 'sish, nën komandën e një togeri, ishin

vendosë në Ternovë, prej ku ruhej mirë mali i Dralit, qi ishte me të vërtetë një pikë ushtarake me rëndësi, e mund të shifesh kufini i Serbëvet.

Si familje e parë e fisnike i ai i Hajrijes ishte njoftë me togerin, i cili me kohë e bëni si zakon të dukej për ditë andej. Dukesh sikur s' ngopesh me të pame n' atë shtëpi Kush e din se shka kishte ndër mend krahëthati; kush e din se shka bluentë ai brum i kalbët i trûvet të 'tij! . . . I kishtë mbetë syu në Hajrijen, e cila atëhere kishte mbërrimë pesëmbëdhjetë vjetët e me bukurin e 'saj me të vertetë e hutonte veshtruesin. Por kishte dhe të drejtë i shkreti toger, qi shumë herë i qe mbushë mendja ta rrëmbente e t' ikte; po si? si t' i durohesh atij, kur e shifte në mëngjes tue krefë ata flokë e me agimin e ditës bashkonte buzën e 'saj si trandofilja? si një zemër të mos trazohesh, kur të ndigjonte fëllimin e pastër të bashkuem me zânin e një asaj fëllarxe? . . . Ç' prej ditësh austriaku, sa herë hynte në shtëpi e shifte vajzën, çonte buzën në gaz e mundahej me një të sjellun, njëшту si mund ta marrim me mend se bân një zemër e ndezme para një vajze, por dhe me dredhinat e një europjani, ta tërhiqte atë; por më kot rrekej mendjetrashë, më kot gënjuhesh ai të rrëmbente zemrën e malsores, se Shqiptaren s' e trente gjâ; s' kubitesh ajo me lajkat e 'tij e as s' e humbte seriozitetin e zakonshëm para një të hueji.

Rreth kësaj kohe vdiq plaku e tashti e gjeti austriaku zogun në çerdhe; m'ânë tjetrë nânës së Hajrijes i kishte pëlqyem mjaft togeri, e në zemër të 'saj kishte lemë një tarë pëlqimi. Veç feja ishte pengimi qi gjente, por prapë, kur mendonte se tash ishin në durr t' austriakëve e s' kishin ndonji mprojtës, mbassi dhe djali ishte i vogël e ashtu siguronte lumnin e së bijës e të famijes, i u-mbush mendja plotsisht t' i epte gocën. Dukesh se anadollakes ia kishte ânda shumë nishanet e e trashi fjalimin me togerin; mirpo s'e dinte ajo se ç'shpirtna rrisin malet e Shqipnis e as kurrë fandazija e 'saj s' kishte sjellë ndër mend Shqiptaren të kunorzueme me zakonet e karakterin e malit.

Mehmeti e Hajrija po i afroheshin pikës së zjarmit, zemra e 'tyne po mirrte pak nga pak nxehtësinën e duhun e s'kalonte

ditë, qi syt e 'tyne të mos mëshifshin nën kapakë ambëlsinë e asaj filize, qi zhvillohet veç në një gjak të kthjellët.

Mehmeti ishte bëmë bari. Posa çohesh në mëngjes, bëshesh gadi, shtinte fyellin në brez e mbasandaj vente para tufën e dhëve. Po si mund ta linte katundin? Për ditë e kishte bërë zakon të kalonte bashkë me bakti pranë shtëpis së Hajrijes e, tue përshkue andej, ajo i epte një buzëqeshje, me të cilën bashqehesh zemra e djaloshit për gjithë ditën. Mbasandaj ngjitesh faqes malit e, kur dhent kullotshin, ai ia lëshonte dhe një herë syt shtëpis së gocës; shifte atëhere atë me llanët e përveshuna tue tundë mutinin e me zânin e 'saj të përmallshëm ia kishte marrë këngës; niste dhe ai me kënduem e shpesh herë trette i mjeri ndër mendime e e shifte vehten në kulmin e së mirës. Shkonte mbasandaj më natë, ulej nën ndonji hije e aty me fyellin e 'tij bashkonte këngën e zogjve e përshkruente bukurin e Hajrijes A thue s' do t' ishte mëkatë qi këta dy kandila të mos bashkoishin dritën e 'tyne? I Madhi Zot ndryshe kishte gjykue, pse sa herë i lën mangut dëshirat e njeriut. Rrezet e diellit kishin rritë me të vërtetë dy bisqe të paçmueshëm, por s' qenë të zojat të shijojnë e të shofin frytin e 'tyne.

Me kohë anadollakja i shpeshoi marrëdhënjet me austriakun. Mbas shumë bisedimesh e me ato mënyra, qi veç një aso grueje mund t' i mirrte me mend, më në fund, n' atë kohë kur edhe ai ishte gadi të bënte ndonji të pangjame, i kishte kallzuem atij shka kishte menduem e i ishte lutë, qi për së shpejti ajo të gëzonte bashkimin e 'tyne. Ç'gëzim e ç'kënaqsi për togerin! . . . Ku do t' ishte për atë një e mirë më e madhe? Thonte me vëdi se tashti ishte më i lumtuni në botë, kur mendonte vehten pranë Hajrijes. S'kishte ditë, qi s'vinte në shtëpi, vetëm e vetëm për të pamë syt e 'saj të bukur e s' i kishte mbetë t' jetrë, veç gjuente rastin e martesës.

Në një mbramje plaka shtrigë i kallzoi së bijës planin e 'saj e, tue e përkëdhelë, mundohej t' ia shtinte në zemër atë; por më kot Ç' e keqe për të mjerën Hajrije! Porsi një ajo heshta me tefë të pëfuna u-ngulën këto fjalë në zemrën e vajzës. I us-pikëllue shpirti, s' mundi me folë, uli kryet e u-skuq-

Mbasandaj u-largue më tulje e, e zemrueme për palce, grihesh me vetvehte. Mendonte ajo si të ndahesh prej Mehmetit; si të linte hyllin e të mirrte atë, qi i vinte vëshirë, kur e shilonte . . . E mjera vajzë! . . . Për gjithë natën s' e zû gjumi e shpesh herë i kthehesh s'amës e me vehte i thonte: " ah, më paç në qafë "; pastaj kthehej m'anë t'jetrë: " unë të ndahem prej Mehmetit! ? jo, jo kurrë, prânë atij do të vdes . . . "

Ishte nevoja të lajmonte djalin. U-çue pra në mëngjes e, kur ai bashkë me bagti ishte futun në pyll, niset e mjera e msheftas i veht mbrapa. E gjeti nalt të shtrimë nën një hije e kush e din për atë ai këndonte me fyell. I u-afrue ngadalë e si e marrë i u-lëshue në qafë tue i thënë: " jam besnike e kurrë s' të ndahem Mehmet . . . Djali u-çudit; ktheu kryet mbrapa e, kur pa Hajrijen, për një herë mendja i fluturoi e i u-duk si n' ändërr; mbas pak kohe rá ndër mend e, tue shtrimë dorën e nte atë të folun t'ambël, i kthehet: " ç'erdhe këtu Hajrije? " . . . Goca s' mundi me i u-përgjegj e as s' guxonte e shkreta t' i dëftonte një aso pune; zemra i qe kaplluem prej njëj cipe të zezë e goja s'i çillesh. Djali, i shqetësuem fellë, e pyeti për dy a tri herë, por ajo s' i përgjegji; shtriu kokën mbi supin e t'ij e aty shijonte erën e atij zamaku, qi kishin ndërmjet.

Togeri i kishte pamë të gjitha; e kishte shikue ai vajzën, kur iku në pyll; i ishte vumë mbrapa e, i mshefun, kishte ve-rejtë gjithë shka dhe. n' atë kohë kur të dy të rijt ia kishin ngulë syt njëni t'jetrit, përshkojshin ndërmjet dritën e zemrave, e flokët ua lëmonte ai ajr i pastër, dora katile e austriakut, qi atëhere dridhej nga zemrimi e s'dijti shka bân, tërhoqi këmbëzën e pushkës, me qëllim qi të vrasë Mehmetin.

Por s' ishte gjykuem ashtu; si mund të ndaheshin dy shpirtna të njazuem? . . . Plumbi e gjeti me të vërtetë rrugën e, tue përshkuem krahanorin e të dy trandafilave, e lajmoi lakmojë, atëhere do të shofim se nuk ka me ia qilluem si duhet punës së vet. Kjo kuptohet vetvetiu, se, sikurse thotë edhe fjala e vjetër e popullit, " **nuk mund të mbahen dy kunguj nën sqetullë** ". Pra mund të thohet se lakmija e tepërme sjell me vehte shkatërrimin në jetën e njeriut, të familjes, të shoqnis njerzore e më në fund të shtetit mbarë.

Po e zamë pra se një njeri, një kryetar familjeje, lakmon në punën e vet dhe mendon ai se, tue punuëm shumë, do të ketë

përfundime të mira, e kështu ka me shkuem një jetë të lumtun familisht; mirpo kjo nuk mund të ndodhi kurrsesi, se ai njeri për veç dâmit nuk do të ketë aspak dobi. Në vetvehte ka me u-damtuem si moralisht ashtu edhe materialisht, si mendësisht ashtu edhe trupnisht. Pra, tue qenë ky kështu, natyrisht edhe familja ka me u-shkatërruem.

Po kjo gjâ mund të ndodhi edhe në shoqni njerëzore edhe në shtet. Për këtë të fundit historia na kallzon mjaft shembuj të mirë. Shkurt mund të thomi se edhe shkatërrimi i njëj shteti, sikurse i familjes, vjen fare lehtë, në qoftë se ai lakmon në të pushtuemit e tokave të hueja.

— Pra me lakmuem në çdo gjâ është dam i math.

Kështu ndoth puna edhe mos me punuem fare. Nji njeri, qi e lën punën kurdoherë në dorë të falit, me një herë atij ka me i zënë derën vobeksia, e kështu jeta për 'të ka me qenë skëterrë, e vajtueshme dhe fatkeqe. Mjerim i math për këta të shkretël!

— Edhe mos me punuem përsëri është nji dâm.

Por si mundemi na me jetuem lumnisht në botë? Kësaj pyetje seicili mund t'i përgjigjet fare-bukur: qi të rrojmë të lumtun, duhet qi të kemi **nji masë në çdo gjâ**. Nji të tillë të vepruemi duhet të ketë çdo njeri, por mâ fort edukatori ose mësuesi, i cili ka të baje me krijesën mâ të naltë të natyrës, me njeriun. Mësuesi pra, sidomos ai i shkollës fillore, duhet me doemos qi në çdo punë e veprim të ketë nji **masë**; kështu përfundimet e 'nj kanë me qenë të pemëshme dhe ai vetë ka me fituem lavd prej gjithë botës e ka me u-marrë si shembull për të mirë.

Për me e vërtetuem mâ mirë këtë, le të shofim me kujdes provat e jetës s'onë të përditëshme e këtu kemi me gjetun përfundime të mira e të këqija, p sh. të ngranët, të pimit, të fjetunit, lojat, etj, etj, veprojnë ligisht në trupin t'onë, në qoftë se përdorimi i 'tyne është i tepërm ose i pakët; dhe veprojnë mirë në qoftë se përdorimi është me masë.

Pra, tue pamë se laknimi në çdo gjâ është dâmi i ynë, si trupuer ashtu edhe menduer, si moralisht ashtu edhe materialisht; tue pamë se papunësia sjell me vehte të këqija e mundime, atëhere le të përfundojmë tue thanë se, për me jetuem lumnisht në këtë botë, duhet të bëjmë **çdo gjâ me masë**.

A Shtylla '32.

Gojzhanë.

Sulltani dërgon në Dibër

Hajredin Pashën për me mbledhun pagesa e ushtarë.

Dibra, si krahinë në vehte, pat edhe pashallëkun e vet, e gojzhanat tregojnë se ajo kurrë ndonji herë nuk pat qenë nën pashallëkun e Shkodrës ase të ndonjij krahine t'jetër. Ndën dinastin e Hoxhollit ajo po gëzonte një liri e një autonomi më vehte, gjana këto qi i kishte trashigim prej Princ Doçit (shif gojzhanën në rev. Norm. f. 39, Nr. 3-4, v. i 3 të). E vetmja gjë, qi e lidhte me perandorin O:omane, ishte haraçi i vogël, qi këjo i paguente asaj; por edhe ky qe lanun mbas dore e herë paguh: j, herë jo.

Nji herë pra Sulltanit i kishte ramë ndër mend me ia marrë Dibrës këto të drejta e për këtë punë kishte dërguem pashallarë për me mbledhun të dhëta, xhelep, vergji, ushtarë, etj. Mirpo asnjëni nga ata nuk mujti me mbaruem punë, se Dibranët ishin gadi t' u kundërshtojnë edhe me armë po t' u pëlqente.

Mâ në fund nji farë Hajredin Pashë Anadolliu i qe zotuem Sulltanit se do t' ia mbaronte këtë punë e pra merr nji kompanjë kalorës (!) edhe vjen në Dibër të Madhe. Populli i duel përpara dhe e priti me bujari.

Dy ditë e dy netë ndejt Pasha për me u-çlodhun bashkë me kalorsit e 'tij. Natën e tretë nuk bjei edhe fort heret tue menduem për punët e së nesërme; por edhe ky gjum qe vetëm sa me e tristuem nji andërr e frikshme: dy dervishët Kllëç Baba e Shab Dedja vijnë e e shtrëngojnë Pashën qi të mrapset prej Dibre; por ky nuk don me e ndigjuem e bile, kur i bjen ndër mend fjala, qi i kishte dhanun Sulltanit, ngul kambë tue thanun se nuk kishte me lanun pulë në Dibër, në qoftë se nuk i epeshin pagesa e ushtarë. Këta atëhere e shtrëngojnë për fyti tue i treguem vdekjen, e mâ në fund prej mundimit të tepërm Pashës i del gjumi tue e gjetun vehten të hudhun jasht shtratit Si fshini djersët, u-qetësue prapë në shtrat nji herë si i hutuem e mbasandej tue menduem se cilët do të jenë këta dy njerës...

Me padurim priti qi të hapet dita e animâ nuk vonoi, por hapi fjalën qi gjithë parijsa të mblidheshin të mejtepi (në kohë të Turqis shkollë e mesme normale). Kur mblidhen parijsa, Pasha pyet njeinin, qi e kishte aty afër:

- A gjinden këtu dy dervishët Kllëç Baba e Shab Dedja?
- Po Pasha, këtu janë, i u-përgjegj ai.
- Cilët janë? M'i thirrni t' i shof.

— Jo Pasha, ata janë të vdekun, janë tylbe.

— Janë tylbe?! Ah! bërtiti ai, unë thashë se mos ishin të gjallë! —

Mandej Pasha thotë se duhet me çuem fjalë, qi të vijnë edhe pariya e Dibrës së Poshtëme por si mbas pëlqimit të të gjithëvet lihet për me u-bâmë mbledhja të nesërmen rreth Gurit të Shpuem në fushën e Maqëllarës, mbassi kjo ishte qendër për të dy Dibrat (Dibra e Epër e Dibra e Poshtme).

Në të nesërmen më se 2000 frymë t'armatosun (!) u mblodhën në fushën e Maqëllarës për me ndigjuem fjalën e Pashës. Kur mbrini Pasha, populli i hapi rrugë për në qendër, ku e pritshin pariya për me biseduem. Por ai, kur pa gjith' atë mizëri njerzish, qi ishin mbledhun, u-tremb e prandej hypi në majë të Gurit të Shpuem dhe foli: "Ndërmjet jush të zgjidhen tre vetë, qi të vijnë në qytet për me biseduem me mue. Këta tre vetë të zgjidhen, qi njeni të jetë trim edhe i mençëm, t'jetri trim edhe budalla dhe i fundit i mençëm e frikac .."

Këtë e bëni Pasha i mençëm, qi, kur të silleshin tre të zgjedhunit përpara 'tij e t'u bënte pyetje, ata të ngatërroheshin shoq me shoq, e kështu të fitonte anadolliu; por s'ia qëlloi punës, se edhe Shqiptari s'është i pamencëm.

Kështu pra, mbassi iku Pasha, Salë Demiri prej katundit Fusha Alijaj hypi në majë të gurit e foli: " Trim edhe i mençëm jam vetë, trim edhe budallë të marrim Mane Demën (prej kat. Homesh) edhe të mençëm e frikac si Salë Marken s'mund të gjeni (prej kat. Zogaj) .."

Salë Markja, kur ndigjoi emnin e vet, u-tuf e zû të kundrështojë, por kundrëshimi i 'tij qe i kotë, se të gjithë me një gojë pranuen mendimin e Salë Demirit.

Kështu pra tre të zgjedhunit vojtën në Dibër të Madhe. Si vend, për t'u-takuem me Pashën, qe caktuem Rruga e Pazarit pranë Shadërvani; këtu u-ulën ata edhe po e pritshin atë. Ai erdhi bashkë me kalorsit e 'tij, të cilët u-ndanë dyshë tue zanun dy anët e rrugës. Pasha bashkë me terxhumanin të hypun në kuaj u afrohen tre të zgjedhunvet, të cilët ngrihen në kambë e i nderojnë.

Anadolliu filloi me folun turqisht tue u-nxëmë, tue kërcnuem dhambët e tue ua luejtun atyne gërbaçin, qi i sillte kalit, për rreth hunde. Salë Markes i hyjnë ethet prej frige; Mane Demës

i nxjerrin zjarr syt, por fjala e parë do të flitej prej Salë Demirit, i cili mban gjakftohtësin.

Porsa mbaroi Pasha, terxhumani filloi me përkthym fjalët e 'tij plot kërcnime e sharje për mosbindjen e Dibranvet ndaj ligjëte e qeveris Otomane. Te e fundit u thotë: "Në qoftë se kësaj radhe populli i Dibrës nuk do të japë pagesa t ushtarë, Pasha do të shtrëngohet të përdori masa të damshme për ju, si plaçkë, rrahje, burgim, etj. Sidomos ju të treve ka me umbajtur këtu e, çka të bëhet përjashta, keni me e vuejtun ju .."

Atëhere Salë Demiri i foli terxhumanit:

"Tungjatjeta, thuej Pashës le të flasi më me terezi (masë) e të mos e luej at gërbaç si t' i detë qejfi, se për at Zot, qi është nji e për nderë të vatanit t' em të tanë këtë kobure po ia shprazi në lule të ballit .."

Mane Dema nuk vonoi më e, tue kujtuem se Salë Demiri po qet në Pashën, bërtiti: "Kështu e don, hej, anadolliu! .." dhe ia drejtoi koburen, por për fat të mirë Salë Markja tue bërtitë: "Atrë, ç' u-bà kjameti! .." i ra dorës e koburja plasi për tokë.

Njime kalorsit u-lëshuen e i kapën.

Të nesërmen Pasha ishte rahatuem pak. Tre të zanunit u-sollën përpara 'tij, e u thotë: "Me sa mend deshiët me më vramë? A kujtuem se kishit me shpëtuem? .."

Salë Demiri i thotë: "Ne na vjen keq Pashë, qi s'të vramë ty, pa, se jemi të zanun, s' kemi gajle, të tanë Dibranët janë më të mirë se na .."

Këto fjalë disi e idhnuen Pashën; por e kapi edhe frika me ndejun më gjatë në Dibër, se e tanë Dibra njime po çohesh kundër 'tij, qi s' kishte veçse pak kalorës. Por kishte pasë qenë edhe i mençëm e, për me u-ndamë me nderë prej Dibre, u thotë tre të zanunvet:

"Hajt he, shkoni, se prej dy të vdekunsh e tre të gjallësh s' u-hyka në Dibër .."

Iku Pasha e s' u-pa më.

Shënim. — Në nji gojzhanë t' jetër, në të cilën tregohet nji luftë e përgjakshme në Dibër, përmendet po ky emën, d. m. th Hajredin Pashë. Edhe këtë gojzhanë do ta botojmë më tutje; dyshojmë se mos të jetë këputhem ky Pashë përsëri i shtyem kush e di se prej çfarë shkakut.

Mbledhun prej

M. Shehut „32"

Për t'u-çlodhun.

Nji e përciellme e mirë.

Nji ditë nji njeri bashkoi në rrugë nji nga miqt e vet. E kishte njoftun vitin e kaluem shumë të vorfën dhe tash e shef të pasun e elegant; për këtë gjë i thotë: " Tash ju shof të pasun. Nga vjen kjo ? Nuk më thoni ?

— Po. jam mjaft i pasun, punët e mijja venë fort mirë. Çfarë pune dhe ku janë kto, e pyeti përsëri t' jetri ?

— Shes peshq. e kam dyqanin ngjitur me bankën kombtare.

— A fitoni shumë pare ditën ?

— Afër 200-300 lekë.

— Shum mirë. Mbasi fitoni kaqë shumë, ju lutemi m' epni 100 lekë hua,

— Më fal, i thotë peshkatarin, nuk mundem.

— Pse ?

— Se kam bëmë me bankën kontrat, e cila thotë qi banka nuk duhet të shesi peshq, dhe unë nuk duhet të jap të holla.

Mbledhun prej

N. Babametos '32.

Lajme të Shkollës

Më 8/2/32 u-mbyll fushata, qi u-hap ndër rende për të përkohshmen Normalisti. Nga kjo fushatë u-mblodhën (120) njiqint e njizet fr. ari. Ndër rende parin e mbajti i pesti, i cili dha (30) tridhiet fr. ari; ndër nxânës e mbajti Ismail Çelua '34, i cili dha (4) katër fr. ari.

Prej pemëve, qi lënë nxânësit internatist për Normalistin, muerëm (237) dyqint e tridhiet e shtatë fr. ari.

Më 13/2/32 shkolla Ushtrimore e Normales shfaqti në Kinema Beethoven nji prallë të dramaturgje, Princalcin, prej Marie Ebner-Eschenbach. Asht e dyta herë, qi të vegjlit e kësaj shkolle kanë dalë në skenë, si me qenë burra të mëdhej. Gjithsecili e luejti pjesën e vet për bukurí, por më fort shquesh Princalcin dhe gjellbamësja e vogël. Skena qe fort e mirë. Populli u-kënaq tepër nga loja e bukurë e të vegjëlve.

Posta e jonë.

Z. Vangjel Nasto Çatist. Ju falemi nderit për përkrahjen morale, qi i jepni kurdoherë Normalistit. Artikujt e t'jerë do të botohen në numrat e ardhëshëm.

Z. Musa Tafa Lushje. Muerëm letrën t'uej dhe pajtimet e gjashtë vetëve. Ju falemi nderit juve, qi mundohi për Normalistin dhe atyne, qi paguen për këtë.

Z. Qamil Shehu Romë. Na ra në dorë letra e uej dhe artikulli, të cilin e botuem. Ju falemi nderit për gjithë ato fjalë të mira e zemerdhënëse, qi na shkrueshit.

Z. Z. Reshat Pogoni Fier, Nevrus Starova Pogradec, Josif Stefi Skrapar, Abdullah Çanga Peshkupi. Simviet ju ngarkuem barrën e të shpërdamit të Normalistit në qarkun ku jeni; porse s' kemi marrë ndonji përgjegje, në se e praroni këtë barrë Lutemi na lajmoni.

Z. Muharrem Musa Peshkupi Për ju kujtuem se jeni në shkollën e Oficrave të Plotsimit simviet, prandaj e ndryshuem drejtimin e Normalistit. Ju lutemi të bashkëpunoni me Z. Abdullah Çangën

Z. Z. Halim Hodo e Isak Ngurrza Vlonë. Ju falemi nderit për fjalët e mira, qi na shkrueshit për Normalistin

Z. Zeqir Haremi Nartë Lutemi i dërgoni **Z. Halim Hodo** listat e vjetme të pajtimtarve të Vlonës.

Hyllit të Dritës Shkodër. Muerëm numrat nji dhe dy t'asaj së përkohshmeje. Ju falemi nderit shum për këtë dërgesë.

Revistës Buqesija Tiranë. Muerëm tri copët e asaj së përkohshmeje, për të cilat ju falemi nderit.

Bibliotekës Kombëtare Tiranë. E muerëm letrën, qi na çoni. Ju falemi nderit për urimet qi na bëni. Normalistin e vitit 1930 ua dërguem.

Z. Zef Palit Shkodër. Ka shum kohë, qi keni heshtun Lutemi na shkrueni. **Shokvet t'onë të vitit '31,** Lutemi të na dërgojë gjithësecili drejtimin e t'ij, qi të mund t'ua dërgojmë Normalistin.

I lutemi çdo shpërdasi të Normalistit qi të na këthejë copët e së përkohshmes qi i teprojnë, ose të na kërkojë të tjera, kur këto janë të meta,